

Területi Statisztika

Közzététel: 2023. november 30.

A tanulmány címe:

Társállattartás Magyarországon a 19. századtól napjainkig

Szerzők:

Varga György – Gyuris Ferenc – Kubinyi Enikő

<https://doi.org/10.15196/TS630601>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Területi Statisztika c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

- 1) A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
- 2) A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
- 3) A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
- 4) A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Sztj. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
- 5) A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
- 6) A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„Forrás: Területi Statisztika c. folyóirat 63. évfolyam 6. számában megjelent, Varga György–Gyuris Ferenc–Kubinyi Enikő által írt, Társállattartás Magyarországon a 19. századtól napjainkig c. tanulmány”

- 7) A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

Társállattartás Magyarországon a 19. századtól napjainkig*

Companion animal keeping in Hungary in the light of statistics from the 19th century up to the present

Varga, György

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Földrajz- és Földtudományi Intézet,
Társadalom- és Gazdaságföldrajzi
Tanszék
E-mail: gyorgy.varga@ttk.elte.hu

Gyuris, Ferenc

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Földrajz- és Földtudományi Intézet,
Társadalom- és Gazdaságföldrajzi
Tanszék
E-mail: ferenc.gyuris@ttk.elte.hu

Kubinyi, Enikő

Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Etológia Tanszék;
MTA–ELTE
Lendület Társállat Kutatócsoport
E-mail: eniko.kubinyi@ttk.elte.hu

Kulcsszavak:

társállat,
időmérleg,
kutyatartás,
településtípus,
reprezentativitás

Keywords:

companion animal,
time-budget,
dog keeping,
rabies,
settlement types,
representativity

Jelen tanulmány azokat a magyarországi adatforrásokat tekinti át, amelyek az állatok kedvelésből, társként történő tartásáról szolgáltatnak információt országos szinten, valamint területi bontásban. A szerzők bemutatják a kutyákról a veszettség elleni küzdelem miatt már a 19. század óta rendelkezésre álló nyilvántartásokat, továbbá a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) több évtizedes múltja visszatekintő, a társállattartásra fordított időre és kiadásokra vonatkozó felméréseit, valamint az elmúlt években eseti jelleggel végzett reprezentatív felméréseket is. A korlátozottan összehasonlítható adatforrásokból származó eredmények a társállattartás – főként a kutyatartás – településtípusok szerinti eltéréseire világítanak rá. A nagyobb városokban szembevető a kutyatartás növekvő népszerűsége, és sokak számára egyfajta életformává válása.

This study critically examines data sources on pet and companion animal keeping in Hungary on a national and lower geographical scale. The authors present records of dogs dating back to as early as the 19th century due to the fight against rabies, the surveys of the Hungarian Central Statistical Office that go back several decades and contain information on the expenditure and time spent on companion animal keeping, and some occasional representative surveys carried out in recent years. The results from data sources with

* A tanulmányban a társállat, a házi kedvenc és a kedvtelésből tartott állat egymás szinonimái.

limited comparability highlight differences in companion animal (mainly dog) keeping by settlement type in Hungary. It is striking that dog ownership is more and more popular in major cities and it is becoming a way of life for many people.

Beküldve: 2023. május 16.

Elfogadva: 2023. június 27.

„Egy nemzet nagysága és erkölcsi fejlettsége híven tükröződik abban, abogyan az állatokkal bánik.”

Bevezetés

A mottóban szereplő, állatvédő körökben különösen népszerű idézet évtizedeken át Mahatma Gandhinak tulajdonították. Az állatjogi és teológiai kérdésekkel foglalkozó ausztrál szerző, Philip Johnson (2019) arra az eredményre jutott az idézet eredetét kutatva, hogy az a neves indiai gondolkodó egyetlen művében sem szerepel. Gandhi kétségtelenül megfogalmazott hasonló szellemiségű gondolatokat az állatok jogait, védelmét illetően (Weber 2020), de olyanokat is, amelyek az állatvédők törekvéseivel nincsenek összhangban – például azt, hogy a kóbor kutyák életét (fájdalommentes módon) ki kell oltani (Johnson 2019). Az idézet története rávilágít arra, hogy forrásuk ismerete nélkül még a világról alkotott képünkhöz illeszkedő állításokkal szemben sem árt az óvatosság. Ez indokolt lehet továbbá a statisztikai adatok értelmezésénél is, különösen olyan témákban, amelyek az akadémiai szférán kívül is széles körű érdeklődésre tartanak számot, és társadalmi konfliktusok tárgyát is képezhetik.

A társállattartás az elmúlt évtizedekben egyre elterjedtebbé vált Magyarországon. A társállat kifejezést külföldi mintákat követve vezették be a hazai állatorvosi szakirodalomban. A Magyar Állatorvosok Lapjában megjelent cikkek egyike (Fekete–Vörös 1994: 733. o.) a bevezetőjében kitért arra, hogy a külföldi szakirodalomban a kedvtelésből tartott vagy kedvencállat fogalmát (angolul: *pet*, németül: *Heimtier*) felváltotta a társállat (angolul: *companion animal*, németül: *Gesellschaftstier*). Az említett szerzők ezt azzal magyarázták, hogy „megnőtt a társként tartott kisállatok száma”, a „kutyát és a macskát, sőt az egyéb kisállatokat is a legtöbben a közösség részének, szinte családtagnak tekintik”. E szerint a „társállat” meghatározás elsősorban azon múlik, hogy egy adott állatot milyen minőségben tartanak. Míg a haszonállatokkal gazdasági vagy egyéb gyakorlati megfontolásból élnek együtt emberek, addig a társállatok hasznát, illetve jelentőségét a velük kialakított kapcsolat előnyeiben határozzák meg (Amiot et al. 2016). A két kategória elsősorban állatok egyedei szintjén választható külön, állatfajok esetében kevésbé, hiszen nincs olyan állatfaj, amelynek minden

egyres példányát társként neveznék meg a tulajdonosok. Mindazonáltal a fajok is eltérnek egymástól abban, hogy egyedeiket milyen arányban tekintik társnak, barát-nak, családtag-nak a tartóik.

Magyarországon a társállatok közül a legnépszerűbb a kutya és a macska, ahogyan ezt a továbbiakban saját kutatási eredményeinkkel is alátámasztjuk. A kutyákat és a macskákat ezért tartási módjuktól, gazdájuk feléjük mutatott attitűdjétől függetlenül társállatnak nevezzük tanulmányunkban. Azt pedig külön jelezzük, ahol a társállat kifejezést más állatfajokra is alkalmazzuk.

A társadalom állatokhoz való viszonyulása – a tanulmány nyitó idézetének szóhasználatával élve az, ahogyan az állatokkal bánik – változott, illetve jelenleg is változik Magyarországon. Jelen tanulmányban azt járjuk körül, hogy ez a változás milyen adatforrások segítségével mutatható be. Elsősorban azokat az adatforrásokat ismertetjük, amelyek alapján a társállattartás területiségéről is levonhatunk következtetéseket. Ezek a társállattartásban érdekelt gazdasági szereplők (például állateledelgyártók, állatbarát szolgáltatók), valamint a területi adatok iránt különösen érdeklődő terület- és településfejlesztési szakma számára is hasznosak lehetnek. Az utóbbi években ugyanis egyre több társállattartással foglalkozó fejlesztéspolitikai elemzés látott napvilágot Magyarországon, különösen a budapesti kerületekben (Rákosmente 2015, Pesterzsébet 2018, EB OVO 2016a, b), de vidéken is (Ózdi Városüzemeltető Intézmény 2020).

A települési önkormányzatoknak a társállattartáshoz kapcsolódóan törvényben rögzített kötelező feladatai is vannak, úgymint a kóbor állatok befogása belterületen [1: 48/A. §]. A gazdátlan, kóbor állatok száma több tízezerre tehető a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (2018) kiadványa alapján, adatok pedig leginkább az állományuk csökkentéséről (például a befogott, kilőtt kóbor állatokról) érhetők el (Varga 2023).

Nyilvántartások és teljes körű adatfelvételek

A társállatok nem „hasznos” állatok a statisztikák tükrében?

A mindenkori társadalmi és gazdasági érdekek fontos szerepet játszanak abban, hogy mely állatok állományáról készülnek nyilvántartások, illetve teljes körű adatfelvételek. Magyarország területén az első általános jellegű, teljes körű állatösszeírást a 1850–1851. évi népszámlálással együtt végezték (Kiss 1979), amikor is a „hasznos háziállatok” közül a lovakat, az öszvéreket és a szamarakat, a szarvasmarhákat, a juhokat, a kecskéket, valamint a sertéseket írták össze. Az 1857. évi, majd 1869. évi népszámlálással összekötött állatösszeírás az előbbi fajok mellett már a méhkasokra is kiterjedt.

Az egyszerre végrehajtott népszámlálásokkal és állatösszeírásokkal szemben azonban többen is módszertani kritikát fogalmaztak meg, köztük az első hivatalos

magyar statisztikai szolgálat vezetője, Keleti Károly is. Legfőbb észrevételük az volt, hogy sokan eltitkolták az állataikat, Keleti szerint az adóztatástól való félelem miatt, „mert itt a számlálás tárgya épen vagyoni tárgy, a földművelő nép vagyonának egyik igen becses alkatrésze” (Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal 1897: 45. o.). Az 1880. évi népszámlálásnál így az a felemás megoldás született, hogy azzal egyidejűleg csak a szarvasmarhákat, a juhokat és a kecskéket írták össze. A sertéseket azért hagyták ki, mert számuk adott éven belül jellemzően a téli időszakban volt a legalacsonyabb, amikor a népszámlálás eszmei időpontja esett. A lovakat pedig azért nem vették számba, mert a katonai használatra esetleg alkalmas lovakat a honvédelmi minisztérium akkoriban évente rendszeresen összeírta (Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal 1897).

1882-től azonban csökkenni kezdett a gabona ára, ezáltal a gabonaértékesítés jövedelmezősége, az állattenyésztés jelentősége pedig egyre inkább felértékelődött. Így az állatállománnyal kapcsolatos statisztikák iránti igény is megnőtt, aminek fontos szerepe volt abban, hogy 1884-ben elvégezték az első teljes körű, népszámlálástól független állatösszeírást Magyarországon. Ennek keretében már az „összes hasznos háziállatot” számba vették, úgymint a szarvasmarhákat, a bivalyokat, a lovakat, a szamarakat és az öszvéreket, a sertéseket, a juhokat és a birkákat, a kecskéket, a szárnyas háziállatokat, valamint a méhcsaládokat is (Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal 1897: 48–49. o.). 1895 óta már egyértelműen az agrárcenzusokból jellemezhető legrészletesebben a hazai haszonállat-állomány (Valkó 2019). A cenzusok összehasonlíthatóságát jelzi, hogy a legutóbbi alkalmával, 2020-ban összeírt állatok köre hasonló volt, mint 1884-ben – attól legnagyobb mértékben a házinyulak, a tenyésztett prémes állatok, valamint a struccok, az emuk és a fűrjek számbavétele tért el (KSH 2020a).

A mezőgazdasági statisztika mindezek alapján a kezdetektől fogva azoknak az állatoknak az összeírására fókuszált, amelyek *gazdasági* értéket képviselnek: termelési eszközként (például igavonó állat vagy termékek – tojás, méz stb. – előállítója), vagy önmagukban (például húruk, prémjük miatt).¹ Az elsősorban kedvtelésből, társként és nem gazdasági megfontolásból tartott állatok ugyanakkor egészen a közelmúltig nem szerepeltek hangsúlyosan a statisztikai összeírásokban.

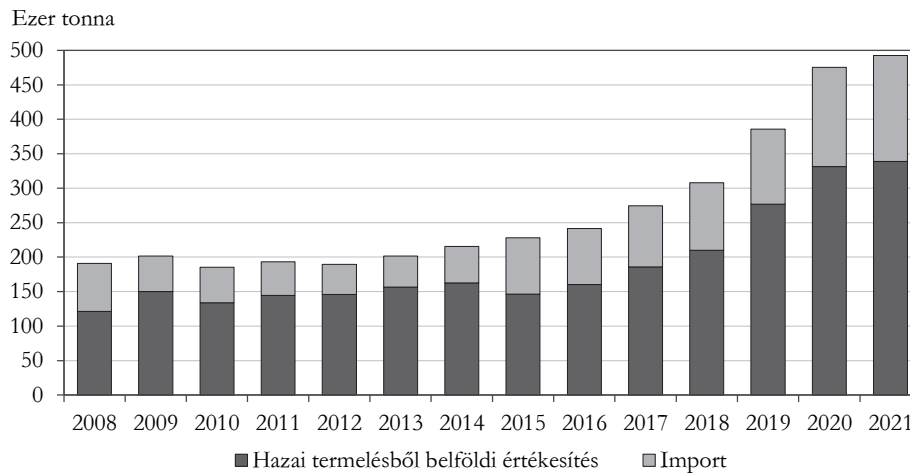
A társállatok, a haszonállatokkal ellentétben, bevételt általában nem termelnek a tulajdonosuknak, viszont számos kiadással jár(hat)nak. Elterjedésük így a rájuk fordított kiadások miatt hozzájárul a gazdasági növekedéshez. A fogyasztói társadalmakban ezek az állatok gyakran maguk is árucikké válnak, továbbá megteremtik és egyre inkább kiszélesítik a tartásukhoz kapcsolódó termékek, illetve szolgáltatások piacát (Nast 2006, Haraway 2008, Barua 2018). Ezt a folyamatot példázza, hogy 2021-ben hazánkban közel 500 ezer tonnányi kutya- és macskaeledelt értékesítettek, két és félszer annyit, mint 10 évvel korábban (1. ábra).

¹ Érdekességként megemlíthető, hogy az első hazai forgalomszámlálásoknál a 19. században a számlálás alapegységei a vonóállatok voltak (Szalkai 2020).

1. ábra

A Magyarországon gyártott, illetve a külföldről importált kuty- és macskaeledel hazai értékesítése

Domestic sales of dog and cat food produced in Hungary and imported from abroad

Adatok forrása: KSH Tájékoztatási adatbázis Külkereskedelmi termékforgalom, illetve Ipari termelés, értékesítés és rendelésállomány adatbázisai.

Módszertani okokból azonban a társállatok állományának még a nagyságrendi becslése is nehezebb, mint a haszonállatoké. A haszonállatok számára még a 2020-tól alkalmazott új mezőgazdasági összeírások is viszonylag pontos képet adnak, amelyek a háztáji haszonállattartás jelentős visszaszorulása miatt a korábbi felmérésekhez képest kevesebb gazdaságra terjednek ki (KSH 2020b). A társállatok számának felméréséhez ugyanakkor egy népszámláláshoz (jellemzőiről lásd Lakatos 2011) kötött vagy ahhoz hasonló összeírásra lenne szükség, mert társállatot több háztartásban tartanak, mint haszonállatot, de háztartásonként jellemzően kevesebbet.

Ebek harmincadja, avagy a társállatok közül miért a kutyákról van a legtöbb adatunk?

Bár nem a mezőgazdasági összeírásokból, de a társállatok közül a kutyákról különböző területi részletezettséggel hosszabb időtávra is – a 19. századig visszamenően – elérhetőek adatok. Ezek a veszettség elleni küzdelem „melléktermékei”. A veszettség visszaszorítása érdekében ugyanis Temesváron például már 1855-ben bevezették az ebadó intézményét (Jámbor 2013), országos szinten pedig [2: 72. §] tette kötelezővé valamennyi törvényhatóság (vármegyék és törvényhatósági jogú városok, Budapest, valamint Fiume) számára „a fölösleges kutyák tartásának megszorítása végett alkalmas adó” megállapítását. Az ebadó bevezetését az a feltételezés ösztönözte, hogy amiatt egyrészt kevesebben fognak kutyát tartani, másrészt az adót fizető gazdák

nem engedik kutyáikat kóborolni, így azok szerepe a veszettség terjesztésében nem lesz számottevő (Pintér 1947).

Az adóztatás érdekében szükség volt az ebek összeírására, amelynek eredményei betekintést engednek a korabeli kutyatartási viszonyokba. Budapesten például 1874-ben 8315 „törvényes existenciájú eb” volt, ezek közül 951 „luxus-eb” (öleb), amelyek után 5 forint; 361 „katonai eb”, amelyek után 2 forint; és 7003 „házi kutya”, melyek után 1 forint adót kellett fizetni (Sz. n. 1875: 3. o.). Az ebadó-statisztikák alapján azonban csak hosszas levéltári kutatással lehetne nyomon követni az országos kutyaállomány alakulását a 19. századig visszamenően. Az ebadó mértékét, kivételének és beszedésének módját, valamint felhasználását ugyan bizonyos országosan előírt keretek között, de a törvényhatóságok maguk szabályozták. Mértékét például csak 1944-ben rögzítették egységesen, országos szinten [3]. Az ebadó helyi adó jellege a 20. század második felében is fennmaradt, a községi, városi, fővárosi, városi kerületi tanácsok bevételeit képezte [4].

Kiemelendő, hogy a kutyák veszettség elleni oltását, amelyet az 1930-as években tettek kötelezővé Magyarországon (Nagy–Kerekes 1995), 1957-től valamennyi kutyatartó esetében az ebadóból fedezték, miután összevonták az ebadót az eboltási díjjal [4]. Ekkortól a kutyatartóknak nem két különböző címen kellett évente fizetniük a kutyájuk után. Mivel az állatorvos csak azokat az ebeket olthatta be, amelyek után megfizették az ebadót, a két díjtétel összevonását követően feltételezhetően nőtt az adóstatisztikák és az oltási statisztikák közötti összhang.

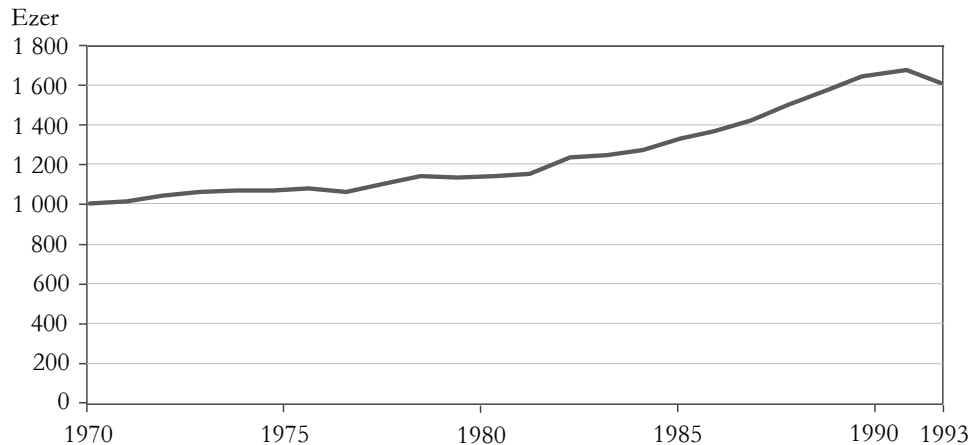
A Magyarországon veszettség ellen beoltott ebek számának 1970 és 1993 közötti alakulását (Nagy–Kerekes 1995) bemutató 2. ábra alapján megállapítható, hogy az oltott kutyák száma jelentős mértékben és lényegében folyamatosan növekedett 1970 és 1992 között, 1993-ban viszont a korábbi tendenciától eltérően már csökkent. Ennek hátterében több tényező is állhat, amelyek közül érdemes kiemelni, hogy a rendszerváltozás környékén a kutyák nyilvántartása egyre pontatlanabbá vált, különösen amiatt, hogy az ebadót 1988. január 1-jei hatállyal eltörölték [5]. A településeken ugyan elvileg továbbra is kötelező volt vezetni az ebnyilvántartást, de az önkormányzatok ebben már nem voltak igazán érdekeltek, hiszen a feladat elvégzése nem eredményezett számukra többletbevételt, anyagi és munkavégzési terhet azonban igen. A jegyzők ebnyilvántartási feladatait végül 2008-ban törölték el (Hartl 2010).

2012-től viszont a települési önkormányzatoknak a „veszettség elleni oltás járványvédelmi vonatkozásaira való tekintettel” három évente legalább egy alkalommal ebösszeírást kell végezniük [1: 42/B. §]. Az egyes településeken eltérhet az ebösszeírás módja (például önbevallással vagy számlálóbiztossal) és időpontja is (Pénzcentrum 2016), ezért az eredmények csak korlátozott mértékben hasonlíthatók össze egymással. Az ebösszeíráshoz szükséges forrás az ebrendészeti hozzájárulásból vagy közismertebb nevén ebadóból is fedezhető. Ezt 2012 óta szedhetik a települési ön-

kormányzatok [1: 42/C. §], igaz, a lehetőséggel csak mintegy 30 települési önkormányzat élt 2023-ban [6].

2. ábra

A veszettség ellen oltott ebek számának alakulása Magyarországon
Number of dogs vaccinated against rabies in Hungary

Forrás: Nagy–Kerekes (1995).

A veszettség elleni oltás az ebadó 1988. évi eltörlését követően is kötelező maradt, viszont csak 1992-ben adtak ki arra vonatkozó rendeletet, hogy a kutyatartóknak saját költségükön kell beoltatniuk négy lábú kedvenceiket [7]. Korábban csak azoknak a kutyatartóknak kellett fizetniük az oltásért, akik a kutyájuk saját tartási helyén és nem a csoportos oltás alkalmával kérték ebük immunizálását [8]. Az ebadó eltörlését követően 1992-ig tehát az a sajátos helyzet állt elő, hogy azokon a településeken, ahol a korábbi gyakorlatnak megfelelően megszervezték a kutyák csoportos védőoltását, a kutyatartók számára jogszabály szerint ingyenes volt ez a szolgáltatás. Az oltott kutyák számának rendszerváltozás környéki növekedésében ez a tényező is szerepet játszhatott. Az ingyenes oltás lehetőségének megszüntetésével vélhetően nőtt azon kutyatartók száma, akik nem oltatták be a kedvenceiket, és részben ezáltal az oltott ebek száma is alacsonyabb volt 1993-ban, mint egy évvel korábban.

Az oltatási kedv csökkenése mellett további tényezők is hatással voltak arra, hogy a magyarországi kutyák állományát az oltási statisztikák egyre kevésbé tükrözték pontosan. Érdemes megemlíteni, hogy a rendszerváltozást követően lehetővé vált a szabad állatorvos-választás, így megnőtt a magánállatorvosok szerepe a szakmán belül. 2008-tól már valamennyi magánállatorvos elvégezhetette a kutyák kötelező veszettség elleni oltását [9], és az azóta hatályon kívül helyezett [10] törvény alapján – az előbbi rendelet [9] szövegében a magánállatorvos kifejezést 2014-ben váltotta fel a szolgáltató állatorvos [11]. Mindezek miatt a rendszerváltozás környéke a legkétszáműbbi olyan időszak, amelyre viszonylag pontosan jellemezhető a hazai ebállomány a

veszettség ellen oltott kutyák számának területi bontásban is elérhető adatai alapján (3. ábra).

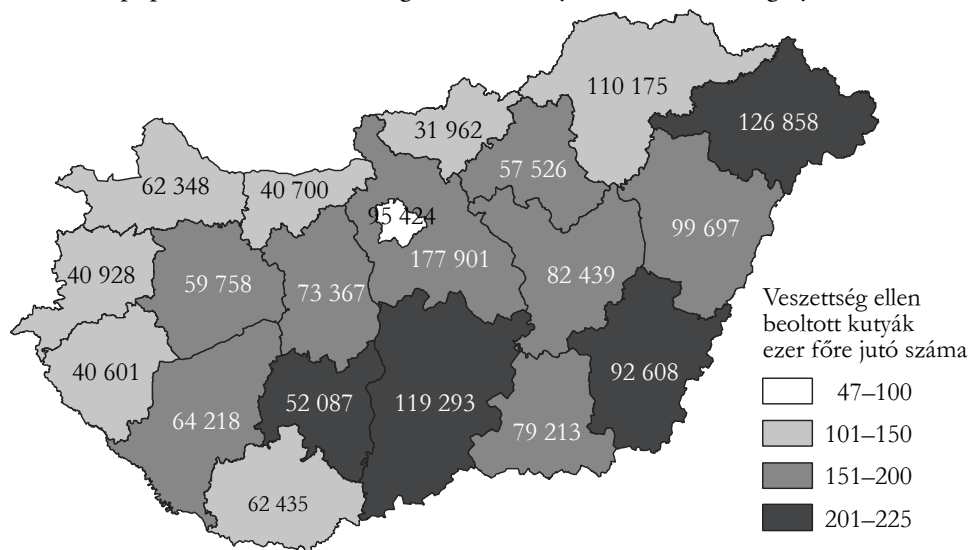
1990-ben Pest vármegyében oltották be a legtöbb kutyát veszettség ellen, lakosságarányosan viszont az alföldi (Békés, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun) vármegyékben. Lakosságarányosan a legkevesebb oltott kutya a fővárosban volt, de országos viszonylatban alacsony volt az ország nyugati-északnyugati vármegyéiben, valamint Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén és Baranya vármegyében is.

2013-tól már csak az elektronikus transzponderrel (közismertebb nevén chippel) megjelölt ebek olthatók veszettség ellen [9]. A transzponder lehetővé teszi a kutyák egyedi azonosítását. Az állatorvosoknak 2012 óta kötelező országos elektronikus adatbázisban rögzíteniük valamennyi transzponderrel megjelölt eb adatait [12], 2014 decembere óta pedig az ebeknek veszettség ellen beadott védőoltások adatait is. Az állatorvosnak a veszettség elleni oltás beadását az elektronikus nyilvántartás mellett továbbra is igazolnia kell az állattartó által őrzött oltási könyvben is [9].

3. ábra

A veszettség ellen oltott kutyák abszolút (számértékek a térképen) és ezer főre jutó száma vármegyénként, 1990

Number of dogs (absolute – numbers on the map – and compared to the population) vaccinated against rabies by counties in Hungary in 1990

Forrás: saját szerkesztés Gubás (1991) és KSH (1990) adatai alapján.

Az állatorvosok által használt elektronikus adatbázist, a Petvetdatát még 2004-ben hozták létre a kisállatútlevelekben szereplő adatok nyilvántartásához (NAIH 2020). Kisállatútlevel, amely az esetek döntő részében veszettség elleni oltásra vonatkozó adatokat is tartalmaz, a kutyák, a macskák és a vadászgörények Európai Unió (EU) belüli, országhatár átlépésével járó szállításához szükséges ([13], Europa.eu 2023).

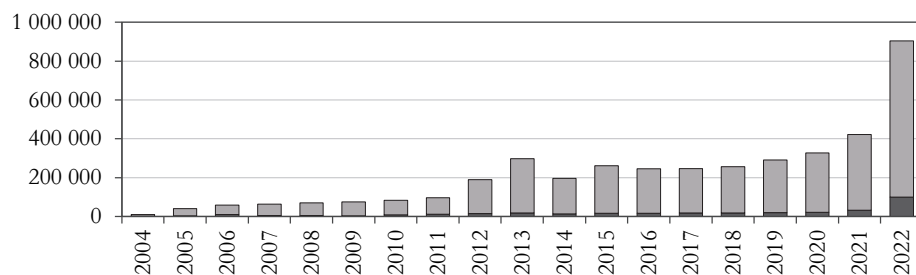
A Petvetdata adatbázisból a társállatok közül a veszettség ellen oltott kutyákról, macskákról és vadászgörényekről érhetőek el adatok (4. ábra).

4. ábra

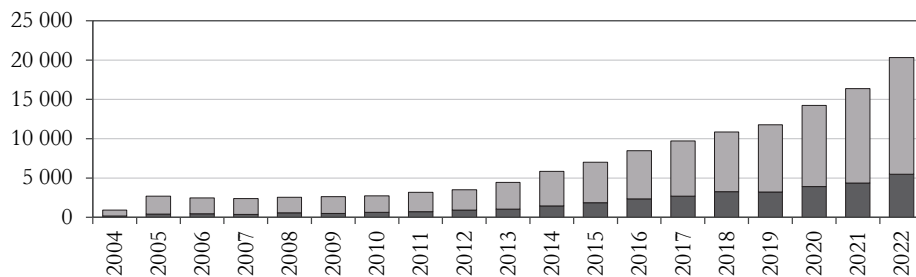
Veszettség ellen az adott évben beoltott kutyák, macskák és vadászgörények száma a Petvetdata adatbázisában

Number of dogs, cats and ferrets vaccinated against rabies in a given year in the Petvetdata database

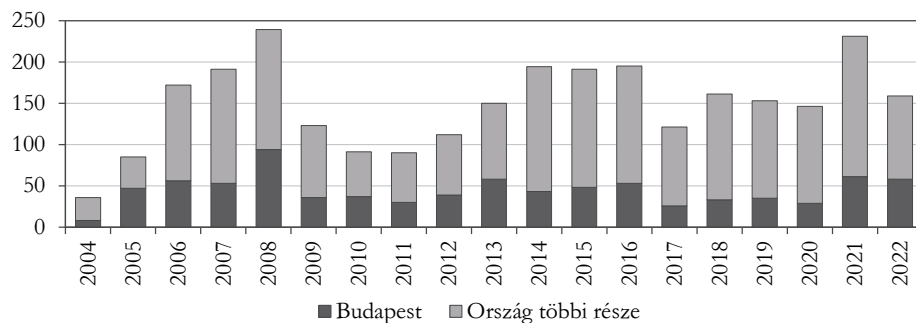
Kutya – Dog

Macska – Cat

Vadászgörény – Ferret

Forrás: saját szerkesztés a Magyar Állatorvosi Kamara által a Petvetdata adatbázisból egyedi adatkérésre szolgáltatott adatok alapján.

Tekintettel arra, hogy a veszettség ellen minden évben kötelező beoltatni a kutyákat – attól függetlenül, hogy külföldre utaznak-e velük a gazdáik –, a Petvetdata adatbázisban 2022-ben a veszettség ellen oltott kutyák száma (több mint 900 ezer) sokszorososa a veszettség ellen oltott macskákénak (20 315) és vadászgörényekének (2022-ben 159). A veszettség ellen oltott állatok körében 2022-ben lényegesen magasabb a főváros részesedése a vadászgörények (36%) és a macskák esetében (27%), mint a kutyáknál (11%). Ez szintén összefügghet azzal, hogy a macskákat és a vadászgörényeket csak az országhatárt átlépő szállítás esetén kötelező beoltani veszettség ellen, a fővárosi állattartók körében pedig ezzel a lehetőséggel az országos átlaghoz képest többen éltek.

A veszettség ellen oltott vadászgörények számában nem figyelhető meg tartós tendencia, a veszettség ellen oltott macskák és kutyák száma – a Petvetdata adatai alapján – viszont jelentős mértékben emelkedett az elmúlt másfél évtizedben. A jogszabályi változások hatása elsősorban a veszettség ellen oltott kutyák számának rövid időn belüli (például két egymást követő év közötti) jelentősebb emelkedésében mutatkozott meg. Lényeges jogszabályi változás, hogy 2012. január 1-jétől a települési önkormányzatoknak háromévente legalább egy alkalommal ebösszeírást kell végezniük [1: 42/B. §], 2013. január 1-jétől pedig minden „négy hónaposnál idősebb eb csak transzponderrel megjelölve tartható” [12]. 2021-ben megemelték az állatvédelmi bírság összegét (Buzgó 2021), 2022-ben pedig szigorították az állatvédelem büntetőjogi környezetét (László 2021). A veszettség ellen beoltott kutyák 2022. évi kiugró számában az is szerepet játszhatott, hogy korábban, 2020 márciusa és 2021 májusa között az állategészségügyi hatóság a koronavírus-járvány elleni intézkedésekkel összefüggésben türelmi időt biztosított, nem szankcionálta a kutyák számára veszettség ellen évente esedékes ismétlődő oltás elmaradását (NÉBIH 2021).

A jogszabályi változások mellett voltak olyan „akciók” is, amelyekkel a döntéshozók a veszettség ellen oltott kutyák (és macskák) számát igyekeztek növelni. Ezek közül kiemelendő a Magyar Falu Program keretében „Felelős állattartás elősegítése” című alprogramhoz 2021-ben kiírt pályázat, amelyen a legfeljebb 5000 fős települési önkormányzatok nyerhettek támogatást – többek között – kutyák és macskák veszettség elleni védőoltásához (Miniszterelnökség 2021). Mindezek ellenére a veszettség ellen oltott ebek száma még 2022-ben is alacsonyabb volt, mint a rendszerváltozást megelőző két évtizedben.

Az említett jogszabályi előírások következtében a Petvetdata adatai révén az oltások mellett elméletileg a beültetett transzponderek száma alapján is nyomon lehetne követni a hazai gazdás kutya populáció alakulását, akár települési szinten, ahol az ebösszeírások eredményei alapján is elemezhető lenne a gazdás kutyaállomány változása. A kutyák számáról elérhető nyilvántartások, illetve a valóság között azonban gyakran nincs összhang, ahogyan arra egy 2021-ben végzett állatvédelmi projekt is rávilágított. 2021 őszén a Fejér vármegyei Soponyán a HEROSZ Fehérvári Állattartóhona és Soponya Önkormányzata az összes háztartást felkereste, hogy felmérje a

kutya- és macskatartás körülményeit a településen: 617 háztartásban összesen 526 kutyát (és 320 macskát) írtak össze. A kutyák közül mindössze 302-nek volt transzpondere, és kötelező veszettség elleni oltással ezeknek is alig 70%-a rendelkezett. Az önkormányzati ebösszeírásban pedig ennél is kevesebb, összesen 91 eb szerepelt (Havasi 2021).

A különböző nyilvántartások közötti jelentős eltérések, amelyek elsősorban abból fakadnak, hogy az állattartók elmulasztják a kötelezéseiket, más településeken is előfordulnak. Makkai István (2010) arra hívta fel a figyelmet, hogy miközben a Szikszói Állategészségügyi Kerületben 2003 és 2009 között 18%-kal csökkent a veszettség ellen immunizált kutyák száma, ugyanitt fokozatosan emelkedett az oltatlan ebek aránya az általa emberi támadás miatt megfigyelt kutyák körében. Ugyanakkor kedvező tendenciának értékelte, hogy a magasabb szintű állatorvosi ellátást igénylő, állatorvosi rendelőt felkereső kutyatartók száma is növekedett.

A nyilvántartások kapcsán megemlítenők még a törzskönyvek. A törzskönyvezett társállatok aránya az összes társállathoz képest azonban alacsony. Az újonnan törzskönyvezett kutyák száma 2019-ben például mindössze 8,2%-a volt az azonos évben chipbeültetés miatt nyilvántartásba vett ebekének (saját számítás MEOESZ 2022 és a NÉBIH 2020. május 13-án egyedi adatkérésre szolgáltatott adatai alapján). Mindezek szerint a társállattartás változó helyzetét érdemes a nyilvántartásokon kívül más adatforrásokkal, illetve módszerekkel is vizsgálni.

Mintavételen alapuló felmérések

A társállattartás változó jelentősége a KSH felmérései alapján

A KSH több olyan nagy hagyománnyal rendelkező, önkéntes adatszolgáltatáson alapuló mintás felmérést végez, amelynek egyes részeredményei a társállattartás jelentőségét, illetve területiségét is mutatják. Az egyik ilyen felmérés az időmérleg-felvétel, amelyből az elsőt 1960-ban hajtotta végre a KSH. Az időmérleg-vizsgálatok lényege, hogy „egy kijelölt perióduson belül a napokat, valamint a népesség meghatározó körét reprezentáló mintán a nap 24 órás keretében végzett valamennyi tevékenységet [...] és az ezekre fordított időt” összeírják (KSH 2010: 2. o.). A kódolt tevékenységek száma az 1986/1987-es felvétel alkalmával volt először háromjegyű (480), majd a számuk tovább nőtt az 1999/2000-es (508), illetve a 2009/2010-es felvétel (548) alkalmával.

A kódolt tevékenységek közül több is szorosan kapcsolódott a társállattartáshoz. Ezek megnevezése eltért egymástól az egyes felmérések alkalmával, ami önmagában is tükrözi a társadalom állatokhoz fűződő viszonyának változását. Az 1999/2000-es felmérés során a tevékenységek között szerepelt a „kutya, macska, nem haszonállat gondozása”, a „kutyasétáltatás” és a „nem haszonállatokkal kapcsolatos egyéb tevékenység” (KSH 2001). Ezeknek a kategóriáknak a 2009/2010-es felmérés alkalmával

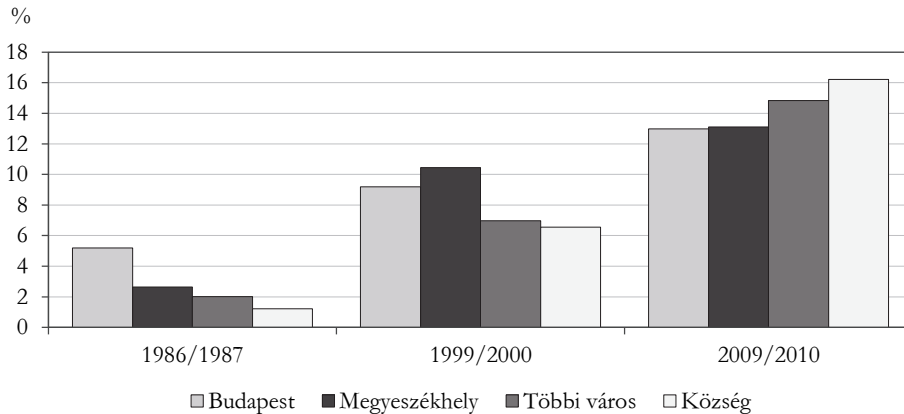
már a „kutya, macska, egyéb házi kedvencek gondozása”, a „házi kedvencek sétáltatása” és a „házi kedvencekkel kapcsolatos egyéb tevékenység” feleltethető meg (KSH 2010).

A felsorolt tevékenységekről „házi kedvencekkel kapcsolatos tevékenységek” címen összevonva egyedi adatkérésre, kutatási célra biztosított adatokat a KSH az 1986/1987-es, az 1999/2000-es és a 2009/2010-es felmérésből a 15–74 éves népességre vonatkozóan, településtípusok szerinti bontásban (Budapest, vármegyeszékhely, többi város, község). Ezek alapján megállapítható, hogy a házi kedvencekkel kapcsolatos tevékenységet végzők aránya a népességen belül jelentős mértékben emelkedett valamennyi településtípus esetében (5. ábra). A településtípusok sorrendje ugyanakkor megfordult: az 1986/1987-es felmérés idején a fővárosban volt a legmagasabb a házi kedvencekkel kapcsolatos tevékenységet végzők aránya (5,2%), és a községekben a legalacsonyabb (1,2%), a 2009/2010-es felméréskor viszont éppen fordítva (a fővárosban 13,0, a községekben 16,2%).

5. ábra

A házi kedvencekkel kapcsolatos tevékenységet végzők aránya a 15–74 éves népesség körében, településtípusok szerint, az időmérleg-felvételek alapján

Percentage of the population aged 15–74 engaged in pet-related activities, based on time use surveys

Forrás: saját szerkesztés a KSH által egyedi adatkérésre összeállított adatállomány alapján.

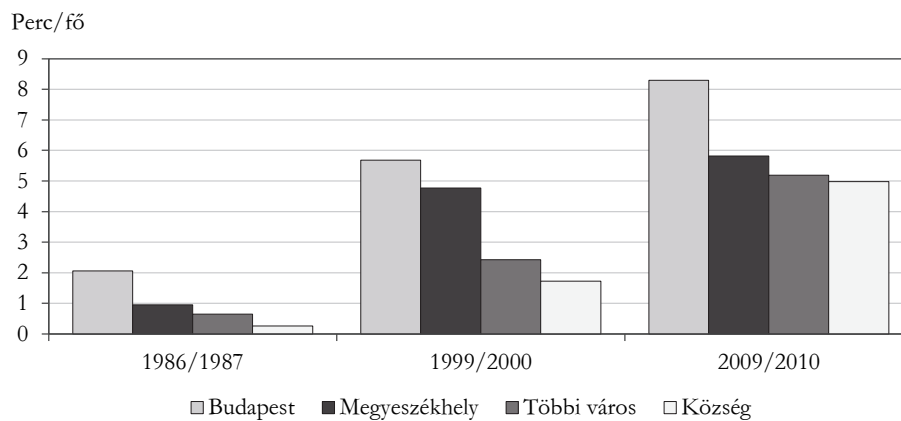
Érdeemes rögzíteni, hogy az időmérleg-felvételek alapvetően nem a házikedvenc-tartás elterjedtségét, hanem a tartással kapcsolatos tevékenységekre fordított időt vizsgálják. A házi kedvencekkel kapcsolatos tevékenységek sokak esetében vélhetően olyan kevés időt vettek igénybe napi szinten az egyes felmérések alkalmával, hogy azt nem rögzítették külön tevékenységként az időmérlegnaplóban (tehát a válaszadó nem említette vagy az összeíró esetleg más kategóriával vonta össze).

Az eredményeket befolyásolhatja továbbá az is, hogy egyes háztartásokban nem a 15–74 éves korosztály tagjai, hanem a gyermekek vagy a legalább 75 évesek foglalkoznak leginkább a társállatokkal. Az egyes felmérések összevetésénél pedig érdemes figyelembe venni elemzési korlátként az időközben bekövetkező közigazgatási változásokat (például a várossá nyilvánításokat) és a társadalmi folyamatokat (például a szuburbanizációt).

6. ábra

A házi kedvencekkel kapcsolatos tevékenységekre fordított napi átlagos idő a 15–74 éves népesség körében, településtípusok szerint, az időmérleg-felvételek alapján

Average daily time spent on a day on pet-related activities among the population aged 15–74 based on time use surveys

Forrás: saját szerkesztés a KSH által egyedi adatkérésre összeállított adatállomány alapján.

Mіндеzen korlátok ellenére valamennyi felvétel eredménye azt mutatta, hogy a házi kedvencekkel kapcsolatos tevékenységekre fordított napi átlagos idő a 15–74 éves népesség körében (beleértve a házikedvenc-tartókat és nem tartókat is) a településhierarchia mentén csökkent: a fővárosban volt a legmagasabb (a legutóbbi, 2009/2010-es felméréskor 8,3 perc/fő) és a községekben a legalacsonyabb (a 2009/2010-es felméréskor 5,0 perc/fő). Ez feltehetőleg összefügg azzal, hogy a kutyasétáltatás, amely az egyik legidőigényesebb rendszeresen végzett házikedvencgondozási tevékenység, általában véve elterjedtebb a nagyobb városokban, ahol többen tartanak kutyát lakásban. Kiemelendő ugyanakkor, hogy az egymást követő felvételekben valamennyi településtípus esetében emelkedett a házi kedvencekre fordított idő (6. ábra).

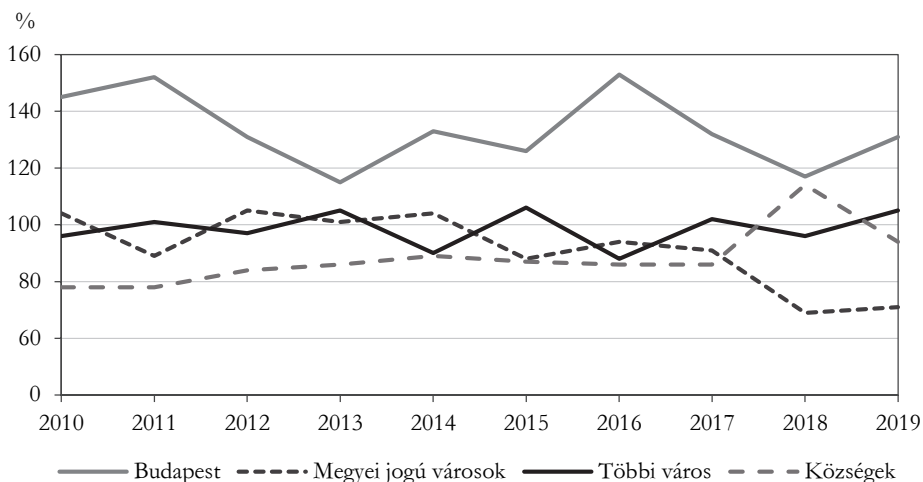
Az időmérleg-felvételhez hasonlóan több évtizedes múltra tekintenek vissza a háztartások kiadásaival, fogyasztásával foglalkozó felmérések. A KSH 1949-ben végezte az első ilyen jellegű felmérést, amely már országos léptékű következtetések megfogalmazására is alkalmas volt (KSH 2023a). A vásárolt fogyasztási javak osztá-

lyozásához a KSH 2000. január 1-je óta Az egyéni fogyasztás rendeltetés szerinti osztályozását (Classification of Individual Consumption by Purpose – COICOP) alkalmazza (KSH 2019). A társállattartás tanulmányozásához a jelenleg alkalmazott fogyasztási kategóriák közül elsősorban a „Háziállat, házi kedvenc vásárlása”, a „Háziállatoknak, házi kedvenceknek termékek vásárlása” (ezt a két kategóriát a COICOP nomenklátúra 2015. évi reformját követően különítették el), valamint a „Háziállatokkal, házi kedvencekkel kapcsolatos szolgáltatások” relevánsak. A KSH egyedi adatkérésre ezekre a kategóriákra a 2010 és 2019 közötti időszakra vonatkozóan éves szinten biztosított adatokat kutatási célra. Ezen adatok alapján megállapítható, hogy a fogyasztási kiadások egyre nagyobb részét képezik országos szinten a háziállatokkal és házi kedvencekkel kapcsolatos kiadások: 2010-ben 0,4, 2019-ben már 0,7%-át (saját számítás a KSH adatai és a KSH által egyedi adatkérésre összeállított adatállomány alapján). A háziállatokkal és házi kedvencekkel kapcsolatos egy főre jutó éves kiadások (beleértve a házikedvenc-tartókat és nem tartókat is) a községekben jellemzően elmaradtak az országos átlagtól (2019-ben 9869 forint/fő), Budapesten viszont valamennyi vizsgált évben meghaladták azt (7. ábra), jóllehet lakosságárányosan – például a 2009/2010-es időmérleg-felvétel eredményei alapján – valószínűsíthető, hogy a fővárosban az országos átlaghoz képest kevesebben tartanak házi kedvencet.

7. ábra

A háziállatokkal és házi kedvencekkel kapcsolatos egy főre jutó kiadások településtípusok szerint, az országos átlag százalékában

Per capita expenditure on pets by settlement type as a percentage of the national average

Forrás: saját szerkesztés a KSH által egyedi adatkérésre összeállított adatállomány alapján.

A statisztikai célú területi egységek nomenklatúrája (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques – NUTS) 2 régiók szerint vizsgálva (1. táblázat) Budapesten és Pest régióban valamennyi vizsgált évben az országos átlagnál magasabbak voltak a háziállatokkal és házi kedvencekkel kapcsolatos egy főre jutó kiadások, Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön pedig alacsonyabbak. A fogyasztási kiadások összértéke is jellemzően az utóbbi két régióban a legalacsonyabb. Érdeemes rögzíteni a háziállatokkal és házi kedvencekkel kapcsolatos egy főre jutó kiadások ingadozását a vizsgált időtávon településtípus és NUTS 2 régiók szerinti bontásban is, amely valószínűleg a mintába kerülő háztartások változására vezethető vissza.

1. táblázat

**A háziállatokkal és házi kedvencekkel kapcsolatos egy főre jutó kiadások
NUTS 2 régiók szerint, az országos átlag százalékában**

Per capita expenditure on pets by NUTS 2 region as a percentage of
the national average

Főváros/régiók	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Budapest	145	152	131	115	133	126	153	132	117	131
Pest régió	126	133	149	156	101	120	123	128	136	154
Dél-Dunántúl	99	97	124	111	97	100	87	97	94	111
Nyugat-Dunántúl	65	65	56	78	93	144	106	90	89	105
Közép-Dunántúl	81	77	88	110	127	92	86	107	107	85
Dél-Alföld	97	113	93	93	104	85	87	84	105	76
Észak-Alföld	87	69	76	72	68	65	61	65	72	74
Észak-Magyarország	77	70	72	63	69	71	76	89	70	52

Megjegyzés: az országos átlagnál magasabb kiadásokat szürke háttérrel jelöltük.

Forrás: saját szerkesztés a KSH által egyedi adatkérésre összeállított adatállomány alapján.

A KSH előbbieken bemutatott felméréseinek mintanagysága településtípus szerinti (főváros, vármegyeszékhely, többi város, község) vagy NUTS 2 régiók szerinti következtetések levonását teszi lehetővé.² Érdeemes megemlíteni, hogy a KSH-nak vannak további olyan adatállományai, amelyek szintén kötődnek a társállattartáshoz és részletesebb területi bontásban érhetők el. Példaként említhető a belkereskedelmi egységek statisztikája, amely települési szinten tartalmazza a „kedvtelésből tartott állatok kereskedése és állateledelbolt” kategóriába tartozó üzletek számát. Ebből azonban már a társállattartásra épülő piac kínálati oldalába nyerhetünk betekintést, amelynek elemzése meghaladja jelen tanulmányunk keretét.

² Az 1986/1987-es időmérleg-felvétel során körülbelül 40 000, az 1999/2000-esnél 43 200, a 2009/2010-esnél pedig 13 200 időmérlegnapló készült (KSH 2012). A fogyasztási kiadások adatait a KSH háztartások havi naplóvezetése és a naplóvezetéshez kapcsolódó éves kikérdezés alapján állítja össze (KSH 2023a). 2016-ban például a havi naplóvezetés 10 122, az éves kikérdezés 7 485 címen valósult meg (KSH 2023b).

Eseti felmérések a hazai társállattartásról

A hazai társállattartásról, főként a társállatok, illetve a társállattartók számáról és területiségéről kevés megbízható, nyilvánosan is hozzáférhető információ áll rendelkezésre, különösen a rendszerváltozás óta. Ezekre az információkra azonban egyre nagyobb igény mutatkozik, mindenképp a társállattartásban érdekelt piaci szereplők részéről. Nem véletlen, hogy az Európai Állateledel Ipari Szövetség (European Pet Food Association – FEDIAF) évente jelentet meg adatokat európai országok kutya-, macska-, díszmadár-, akváriumállat-, kisémlős- és hullópopulációjára vonatkozóan. A FEDIAF 2017 és 2021 közötti évekre Magyarországra közölt adatait a 2. táblázatban foglaltuk össze.

2. táblázat

Házikedvenc-állomány Magyarországon Pet population of Hungary

Állat	2017	2018	2019	2020	2021
Kutya	2 050 000	1 180 000	2 050 000	2 050 000	2 800 000
Macska	2 280 000	2 000 000	2 300 000	2 330 000	2 380 000
Díszmadár	438 000	435 000	435 000	412 000	412 000
Akváriumi állatok	85 000	85 000	85 000	85 000	86 000
Kisémlős	397 000	390 000	395 000	395 000	398 000
Hüllő	60 000	50 000	58 000	58 000	60 000

Forrás: saját szerkesztés a FEDIAF (2018, 2019, 2020, 2021, 2022) alapján.

Az adat-előállítás módszertanáról annyi szerepel a FEDIAF éves jelentéseiben, hogy azok forrása „a FEDIAF-nak és a tagszervezeteinek, valamint az eledelpiaci vállalatoknak az adatai és az ezeken alapuló becslések” (saját fordítás FEDIAF 2022 alapján). A 2. táblázat adatai szerint az egymást követő évekre gyakran ugyanazt vagy rendkívül hasonló állományadatot közölt a FEDIAF egyes házikedvenc-kategóriák esetében. Ez elsősorban a vonatkozó felmérések, adatforrások hiányára vezethető vissza. Az egymást követő évek közötti jelentős ingadozások alapján legnagyobb a bizonytalanság a kutyák állományában. Ez feltételezhetően arra vezethető vissza, hogy a kutyákkal kapcsolatban létezik a legtöbbször, egymáshoz viszonyítva gyakran jelentősen eltérő következtetések levonására is alkalmas adatforrás.

Az eledelpiaci szereplők mellett a tenyésztői szervezetek részéről is érdeklődés mutatkozik az állatállomány-adatok iránt. A Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesületeinek Szövetsége (MEOESZ) például évente közli a hazai kutyapopuláció becsült nagyságát a Nemzetközi Kynológiai Szövetségnek (Fédération Cynologique Internationale – FCI). A MEOESZ 2016 és 2020 között valamennyi évben 3 millióra, 2021-ben viszont már 4 millióra becsülte a hazai ebállományt (MEOESZ 2022). A nemzetközi szervezeteknél meglévő adatok mindenképp a társállattartási szokások nemzetközi összehasonlítását szolgálják, ugyanakkor a Magyarországra vonatkozó adatok jelentős bizonytalanságot tükröznek.

Ennek fényében nem meglepő, hogy az elmúlt években főként egyes kutyatartási kérdésekről készültek országos szintű felmérések. A Medián Közvélemény- és Piac-kutató Intézet 2018-ban a Cofidis Magyarország Kutyaszemmel programjához a kutyamenhelyek lakossági megítéléséről 1200 fős mintán (Medián 2018), 2021-ben pedig az Állatorvostudományi Egyetem kutatóinak megbízásából a hazai kutyatartási szokásokról 1001 fős mintán (Vetter et al. 2022) végzett felmérést. Az ilyen és az ehhez hasonló felmérések mintája jellemzően a hazai felnőtt lakosságot reprezentálja nem, életkor, iskolai végzettség és lakóhely szerint (Medián 2018). A lakóhely esetében ez a mintanagyság általában csak a főbb településtípusok (például főváros, vármegyeszékhely, többi város, község) szerint biztosítja jó megbízhatósággal a lakossági reprezentációt (Nemes Nagy 2005: 30. o.). A véletlen minta torzulásait az ilyen jellegű felméréseknél korrigálni szokták, a Medián 2018. évi felmérésénél ezt a KSH adatai alapján többszempontú súlyozással végezték (Medián 2018).

A felmérések eredményeiből elsősorban arról vonhatók le viszonylag nagy bizonyossággal következtetések, hogy Magyarországon a felnőtt lakosság mekkora része él kutyatartó háztartásban. Az országosnál alacsonyabb területi szinten pedig leginkább a főbb településtípusok szerint tehetünk hasonló megállapításokat. A Medián 2018. évi felmérése alapján például a hazai felnőtt lakosság 36%-a élt kutyás háztartásban, Budapesten ugyanez az arány 22, a többi városban 33, a községekben pedig 49% volt (Medián 2018). A 2021-ben végzett felmérés adatai alapján Vetter et al. (2022) arra a következtetésre jutottak, hogy Magyarországon az összes háztartás 50,4%-a kutyatartó. A korábbi felméréseknél magasabb arányt – a külföldi tapasztalatokat is figyelembe véve – a koronavírus-járvány hatásaival hozták összefüggésbe.

A kutyák számának megállapításához azonban nem ideálisak ezek a felmérések: a felnőtt lakosságra vonatkozóan ugyanis csak bizonyos ismérvek esetében reprezentatívak, amelyek között jellemzően nem szerepel a háztartásméret. A felmérésekből kiderülnek a 18 év felettiek állattartási szokásai, de a társállatok számáról legfeljebb csak óvatos becsléseket tehetünk. A pontosabb kimutatásokhoz a háztartásméret, valamint a háztartásban tartott társállatok száma szerint is reprezentatív felmérések szükségesek.

A közelmúltból nincs tudomásunk olyan országos szintű reprezentatív felmérésről, amely nem kizárólag a kutyatartásra fókuszált volna a társállattartás kapcsán (a vonatkozó nem reprezentatív felmérésre viszont példa Tóth et al. 2022 és Komjáti et al. 2023). E hiány pótlására 2022 tavaszán a Tárki Zrt.-t bíztuk meg a hazai társállattartás felmérésének elkészítésével (Kubinyi–Varga 2023). A vizsgált fajok körének kibővítése miatt különösen lényeges szempontnak tartottuk, hogy minden olyan állatról gyűjtsünk információt, amelyet „elsősorban kedvtelési és nem gazdasági célból” tartanak Magyarországon, mert őket tekintettük társállatoknak.

A felmérés eredményei alapján 2022-ben a hazai felnőtt lakosság 38%-a élt olyan háztartásban, ahol tartottak valamilyen társállatot (3. táblázat). Településtípusok szerint vizsgálva ez az arány a községekben magasabb (48%), a városokban alacso-

nyabb volt (32–37%). A hazai felnőtt lakosság 30%-a élt olyan háztartásban, ahol tartottak kutyát, 19%-a olyanban, ahol macskát, 6%-a pedig olyanban, ahol egyéb társállatot (például hal: 2,5%, madár: 2,3%, kisemlős: 1,7%). Az előbbieken említett valamennyi társállattípus a községekben volt a legnépszerűbb. Az egyéb társállatkategória magasabb értékeit Budapest esetében a többi várostípushoz képest a hal-, illetve madártartás okozza.

3. táblázat

Társállattartás Magyarországon, 2022
Companion animal keeping in Hungary, 2022

Településtípus	A háztartásokban tartanak-e valamilyen állatot elsősorban kedvtelési és nem gazdasági célból?			
	Valamilyen állatot igen	Kutyát igen	Macskát igen	Egyéb állatot igen
Budapest	37	26	15	6
Vármegyeszékhely	37	32	15	4
Többi város	32	23	15	3
Község	48	39	27	10
Magyarország	38	30	19	6

(%)

Forrás: a Tárki Zrt. által megbízásunkból végzett felmérés adatai alapján saját szerkesztés, (részben publikálva: Kubinyi–Varga [2023]).

A legnépszerűbb társállat tehát a kutya volt, ugyanis a felnőtt lakosság több mint harmada élt kutyás és mindössze ötöde macskás háztartásban. A város-vidék különbség a macskatartás esetében nagyobb, mint a kutyatartáséban. Míg a községekben ugyanis a felnőtt lakosság 27, addig a városokban csupán 15%-a élt macskás háztartásban. A kutyatartás esetében összetettebbek az eredmények. A felnőtt lakosságon belül a kutyás háztartásban élők aránya szintén a községekben volt a legmagasabb, de az országos átlagot a vármegyeszékhelyek aránya is meghaladta. Említést érdemel, hogy a mutató értéke Budapesten magasabb volt (26%), mint a többi városban (23%). A 2022. évi budapesti arány a 2018. évi Medián-felmérés eredményét (22%) is meghaladta.

Mindezek, illetve a háziállatokra és a házi kedvencekre fordított kiadások elemzése alapján valószínűsíthető, hogy a kutyatartás a nagyobb városokban egyre népszerűbbé, sokak számára a nagyvárosi életforma részévé válik, de ennek igazolása és a háttérben meghúzódó tényezők feltárása részletesebb kutatásokat igényel. További vizsgálatok tárgyát képezheti, hogy a koronavírus-világjárvány milyen hatással volt a hazai társállattartási szokásokra. Ez különösen izgalmas lehet annak fényében, hogy a Vetter et al. (2022) által elemzett, 2021-ben készült felmérés eredményei a kutyatartás magyarországi elterjedtsége kapcsán jelentősen eltérnek a hasonló módszertannal készített 2018. évi (Medián 2018) és 2022. évi (Kubinyi–Varga 2023) felmérések eredményeitől.

Következtetések

Jelen tanulmány áttekintette azokat az adatforrásokat, amelyekből a 19. századtól egészen napjainkig az országos szintűnél részletesebb területi információt nyerhetünk a társállattartásról. A társállattartás társadalmi és gazdasági jelentősége az elmúlt évtizedekben számottevően növekedett, azonban továbbra is lényegesen kevesebb információval rendelkezünk róla, mint a haszonállattartásról. A legtöbb társállatfaj állományának nyomon követését a vonatkozó felmérések, illetve adatok hiánya hátráltatja. Országos szinten a kutya- és macskatartáshoz képest más állatok társállatként történő tartása nem számottevő.

A kutyák esetében több különböző nyilvántartás, nagy mintaelemszámú felvétel és kisebb elemszámú eseti felmérés eredményei érhetők el, amelyek alapján gyakran egymástól jelentősen eltérő következtetések vonhatók le a hazai ebállomány nagyságáról. A kutyákkal kapcsolatos nyilvántartások alapvetően a veszetség elleni küzdelemhez kapcsolódnak, nagy múlttal rendelkeznek, de pontatlanságuk a rendszerváltozást követően jelentős mértékben nőtt, ezért területi elemzésekre egyre kevésbé alkalmasak. Az össztársadalmi szinten a jelenleginél felelősebb állattartói magatartás elősegíthetné a nyilvántartások pontosítását, ezáltal hozzájárulhatna a közegészségügyi kockázatok csökkentéséhez, a közbiztonság és az állatvédelem javításához.

A KSH ismétlődő jelleggel végzett időmérleg- és a háztartások fogyasztási kiadásairól végzett felvételei alapján a társállattartás jelentőségének időbeli változásáról, valamint területiségéről is levonhatók következtetések. A kedvtelésből tartott állatokra fordított idő és anyagi kiadás egyaránt növekedett a vizsgált időszakban, ami „társállat” jellegük erősödésének és a társállattartás egyfajta indikátorának tekinthető. Településtípusok szerint a KSH említett felvételeinek eredményei azt mutatják, hogy a fővárosban fordították egy főre vetítve a legtöbb időt és anyagi kiadást a társállatokra. Ezzel szemben az eseti – közvélemény- és piackutató cégek által végzett – felmérések eredményei alapján a társállattartás (kutya- és macskatartás) még mindig a községekben élők körében gyakoribb.

Köszönetnyilvánítás

Varga György kutatása a 972499 számú projekt keretében a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a KDP–2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg. Kubinyi Enikő kutatását a Magyar Tudományos Akadémia Lendület Program támogatta (MTA-ELTE Lendület Társállat Kutatócsoport, PH1404/21).

IRODALOM

AMIOT, C. – BASTIAN, B. – MARTENS, P. (2016): People and companion animals: It takes two to tango *BioScience* 66 (7): 552–560. <https://doi.org/10.1093/biosci/biw051>

- BARUA, M. (2018): Animating capital: Work, commodities, circulation *Progress in Human Geography* 43 (4): 1–20. <https://doi.org/10.1177/0309132518819057>
- FEKETE, S.–VÖRÖS, K. (1994): Kutya és macskák dietetikája, különös tekintettel a beteg és idős állatok táplálására *Magyar Állatorvosok Lapja* 49 (12): 733–738.
- GUBÁS, H. I. (1991): Róka fogta kutya *Népszabadság* 49 (220): 17.
- HARAWAY, D. (2008): *When species meet* University of Minnesota Press, Minneapolis.
- HARTL, J. (2010): *Településüzemeltetés. Városgazdálkodás* Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest.
- JÁMBOR, A. (2013): „Ebadó” és ebösszeírás. In: SÁRY, P. (szerk.): *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXI*. pp. 207–220., Miskolc University Press, Miskolc.
- KISS, A. (1979): A magyar mezőgazdaságra vonatkozó adatok az osztrák statisztikában, 1829–1867 *Statisztikai Szemle* 57 (12): 1185–1201.
- KOMJÁTI, S. L.–ÓZSVÁRI, L.–VETTER, SZ. (2023): Állattartási szokások és az állattartók motivációi Magyarországon *Magyar Állatorvosok Lapja* 145 (4): 211–221.
- KUBINYI, E.–VARGA, GY. (2023): Társállattartás Magyarországon 2022-es reprezentatív felmérés. In: LOVAS KISS, A. (szerk.): *Tanulmányok az ember és állat kapcsolat értelmezéséhez* pp. 88–100., Debreceni Egyetem, Antropológiai Kutatócsoport, Debrecen.
- LAKATOS, M. (2011): A területiség jelentősége a magyar népszámlálások történetében *Területi Statisztika* 51 (5): 452–468.
- MAKKAI, I. (2010): *Az ebek veszettség elleni kötelező védőoltásának hazai szabályozása és a végrebajtásával kapcsolatos tapasztalatok összegzése* Szakállatorvosi szakdolgozat. Szent István Egyetem Állatorvos-tudományi Kar, Állat-egészségügyi Igazgatástani és Agrár-gazdaságtani Tanszék, Budapest.
- NAGY, A.–KEREKES, B. (1995): A veszettség története és járványtana *Magyar Állatorvosok Lapja* 50 (2): 70–77.
- NAST, H. J. (2006): Critical pet studies? *Antipode* 38 (5): 894–906. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2006.00484.x>
- NEMES NAGY, J. (szerk.) (2005): *Regionális elemzési módszerek* Regionális Tudományi Tanulmányok 11. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, MTA–ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest.
- ORSZÁGOS MAGYAR KIRÁLYI STATISZTIKAI HIVATAL (szerk.) (1897): *A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája* Első kötet. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- PINTÉR, P. (1947): A veszettség és az ebadó *Magyar Állatorvosok Lapja* 2 (8): 114–117.
- SZALKAI, G. (2020): Közútforgalom-számlálási statisztikák a XIX. század végi Magyarországon *Területi Statisztika* 60 (5): 606–627. <https://doi.org/10.15196/TS600505>
- SZERZŐ NÉLKÜL (1875): Kutya statisztikája *A Hon* 13 (92): 3.
- TÓTH, SZ.–VETTER, SZ.–ÓZSVÁRI, L.–SAJTOS, V. (2022): A kutyaválasztás szempontjai és a felelős állattartás a COVID-19-világjárvány idején: felmérés leendő kutyatartók és állatvédelemmel foglalkozó civil szervezetek körében *Magyar Állatorvosok Lapja* 144 (4): 223–232.
- VALKÓ, G. (2019): A magyar agrárstatisztika rövid történeti áttekintése *Statisztikai Szemle* 97 (10): 949–971.

- VARGA, GY. (2023): A kóborállat-állomány csökkentésének változó módszerei Magyarországon. In: BANAI, ZS.–DANCS, R. R.–GÓDÁNY, N.–KÓSZEGI, M.–NATKÓ, A.–RÉNES, B. (szerk.): *KUT: Katasztrófák után... Természeti csapások, járványok és ökológiai folyamatok a történelemben* pp. 233–243., Martin Opitz Kiadó, Budapest.
- VETTER, SZ.–VIZI, V.–ÓZSVÁRI, L. (2022): A magyarországi kutyatartási szokások a COVID-19-világjárványban – 2021-es országos reprezentatív felmérés előzetes eredményei *Magyar Állatorvosok Lapja* 144 (1): 3–12.
- WEBER, T. (2020): If Gandhi didn't say it, he should have *Gandhi Mary* 41 (4): 403–428.

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

- BUZGÓ, CSILLA (2021): *Emeltek a bírság összegén: súlyos szüzeket fizetbet az elsőkött kutya gazdája a jogász szerint.*
<https://www.azenkutyam.hu/elet/allatvedelmi-birsag-2021/>
(letöltve: 2023. április)
- EB OVO (2016a): *Óbuda–Békásmegyér Ebtartási Stratégia. Megalapozó vizsgálat.*
<http://ebovo.hu/wp-content/uploads/2019/05/Obuda-Bekasmegyér-megalapozó-vizsgálat-es-stratégia-2017.pdf>
(letöltve: 2023. április)
- EB OVO (2016b): *Budapest Főváros XIV. kerület Zugló Önkormányzata Ebtartási Stratégia Megalapozó vizsgálat.*
<https://www.zuglo.hu/wp-content/uploads/2017/11/Zugl%C3%B3-Ebtart%C3%A1si-strat%C3%A9gia-MEGALAPOZ%C3%93-VIZSG%C3%81LAT.pdf> (letöltve: 2023. április)
- EUROPA.EU (2023): *Utazás kedvtelésből tartott állatokkal az EU-ban.*
https://europa.eu/youreurope/citizens/travel/carry/animal-plant/index_hu.htm (letöltve: 2023. április)
- HAVASI, T. (2021): *Szankcionálás helyett segítségnyújtás a cél – HEROSZ állatvédelmi projekt Soponyán.* <https://www.szekesfehervar.hu/szankcionalas-helyett-segitsegnyujtas-a-cel-herosz-allatvedelmi-projekt-soponyan> (letöltve: 2023. február)
- JOHNSON, P. (2019): *Mahatma Gandhi hoax quote greatness of a nation and its moral progress can be judged by the way that its animals are treated.*
<https://animalsmattered.com/2013/09/13/mahatma-gandhi-hoax-quote-greatness-of-a-nation-and-its-moral-progress-can-be-judged-by-the-way-that-its-animals-are-treated/> (letöltve: 2022. november)
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH) (2001): *Az 1999/2000. évi életmód-időmérleg felvétel módszertani dokumentációja I.*
https://adatbanktest.tarki.hu/adatbank-h/katalog/dokument/f48_doku.pdf
(letöltve: 2023. február)
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH) (2010): *Időmérleg-módszertan.*
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/idomerleg_mod.pdf
(letöltve: 2023. február)
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH) (2012): *Időmérleg 2009/2010. Összefoglaló adattár.*
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/idomerleg/idomerleg0910.pdf>
(letöltve: 2023. március)

- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH) (2019): *Kódolási utasítás COICOP nomenklatúra szerinti kódoláshoz*.
https://www.ksh.hu/docs/osztalyozasok/coicop/coicop_tartalom.pdf
(letöltve: 2023. február)
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH) (2020a): *Agrárépszám, 2020*.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/info/02osap/2020/kerdoiv/k202374.pdf>
(letöltve: 2023. január)
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH) (2020b): *Gazdaságküzőb módosítása 2020-tól*.
https://www.ksh.hu/docs/hun/agrar/gazdasagkuzob_modositasa_2020.pdf
(letöltve: 2023. február)
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH) (2023a): *Fogyasztás színvonala, szerkezete*.
https://www.ksh.hu/apps/meta.objektum?p_lang=HU&p_menu_id=120&p_ot_id=100&p_obj_id=AEAA (letöltve: 2023. február)
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH) (2023b): *Fogyasztás színvonala, szerkezete*.
https://www.ksh.hu/apps/meta.objektum?p_lang=HU&p_menu_id=120&p_almenu_id=105&p_ot_id=100&p_obj_id=AEAA (letöltve: 2023. március)
- LÁSZLÓ, E. (2021): *Az állatvédelmi törvény módosítása a jogász szémszögéből: mi várható januártól?*
<https://www.azenkutyam.hu/élet/allatvedelmi-torveny-modositasa-jogasz/>
(letöltve: 2023. április)
- MEDIÁN (2018): *Kutyamenhelyek lakossági megítélése és tényleges működése*.
<https://www.cofidis.hu/media/median-kutatas-prezentacio-1002.pdf>
(letöltve: 2023. március)
- MINISZTERELNÖKSÉG MODERN TELEPÜLÉSEK FEJLESZTÉSÉÉRT FELELŐS KORMÁNYBIZTOS (2021): *Pályázati kiírás*.
<https://cdn.kormany.hu/uploads/sheets/e/e1/e10/e10a3701015eba1503bc16bd28ff93.pdf> (letöltve: 2023. április)
- NEMZETI ADATVÉDELMI ÉS INFORMÁCIÓSZABADSÁG HATÓSÁG (NAIH) (2020): *Ebnyilvántartás*.
<https://naih.hu/files/ebnyilvantartas-2020-tajekoztato.pdf>
(letöltve: 2023. április)
- NEMZETI ÉLELMISZERLÁNC-BIZTONSÁGI HIVATAL (NÉBIH) (2018): *Kutyakötelesség*.
https://portal.nebih.gov.hu/documents/10182/1055767/kutyataratasi_kezikony_v_2018_2kiad_ON.pdf/6139612a-1f45-305d-93f5-9e103cc3a970
(letöltve: 2023. június)
- NEMZETI ÉLELMISZERLÁNC-BIZTONSÁGI HIVATAL (NÉBIH) (2021): *Véget ért az ebek kötelező veszettség elleni oltásra adott türelmi idő*.
<https://portal.nebih.gov.hu/-/veget-ert-az-ebek-kotelezo-veszettseg-elleni-oltasara-adott-turelmi-ido> (letöltve: 2023. június)
- ÓZDI VÁROSÜZEMELTETŐ INTÉZMÉNY (2020): *Javaslat Ózd Város Önkormányzata eb-rendészeti stratégiájának elfogadására*.
<https://www.ozd.hu/static/2161-13-napirend-kt.pdf>
(letöltve: 2023. április)
- PÉNZCENTRUM (2016): *Ezt minden kutyaának tudnia kell: 45 ezres bírságot is kaphatnak*.
<https://www.penzcentrum.hu/otthon/20160809/ezt-minden-kutyasnak-tudnia-kell-45-ezres-birsagot-is-kaphatnak-1050860> (letöltve: 2023. június)

- PESTERZSÉBET (2018): *Pesterzsébeti Állatvédelmi Konceptió*. https://pesterzsebet.hu/wp-content/uploads/dokumentumtar/keruleti-strategiak-konceptiok/pesterzsebeti-allatvedelmi-konceptio/2018-2023_pesterzsebeti_allatvedelmi_konceptio.pdf (letöltve: 2023. április)
- RÁKOSMENTE (2015): *Állatbarát Rákosmente Konceptió*. <https://rakosmente.hu/static-pages/hirdetotabla-hirdetmenyek-egyeb-hirdetmenyek-allatbarat-rakosmente-konceptio> (letöltve: 2023. április)

ADATFORRÁSOK

- FEDIAF (2018): *Annual Report 2018*. <https://www.svpdz.cz/soubory/zobrazit/7d89169f2421647882b9fe72226dcaad5e61601c> (letöltve: 2023.március)
- FEDIAF (2019): *Annual Report 2019*. <https://docplayer.net/192547213-Fediaf-annual-report.html> (letöltve: 2023. március)
- FEDIAF (2020): *Annual Report 2020*. <https://svpdz.cz/soubory/zobrazit/ed57b2ad95ce98d5d9ccbc5ea3f6d8167672e74c> (letöltve: 2023. március)
- FEDIAF (2021): *Annual Report 2021*. https://www.portalveterinaria.com/upload/20220614163901FINAL_FEDIAF_AR_2021.pdf (letöltve: 2023. március)
- FEDIAF (2022): *Annual Report 2022*. <https://europeanpetfood.org/wp-content/uploads/2023/02/Annual-Report-2022-2.pdf> (letöltve: 2023. március)
- KSH egyedi adatkérésre szolgáltatott adatai.
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH): *Tájékoztatósi Adatbázis*. <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/index.jsp> (letöltve: 2023. március)
- KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (KSH) (1990): *1990. évi népszámlálás*. https://library.hungaricana.hu/hu/collection/ksh_neda_nepszamlalasok_1990/ (letöltve: 2023. március)
- MAGYAR EBTE NYÉSZTŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETEINEK SZÖVETSÉGE (MEOESZ) (2022): *Statistics*. <https://www.fci.be/en/statistics/ByNCO.aspx?iso=HU> (letöltve: 2023. április)
- NÉBIH egyedi adatkérésre szolgáltatott adatai.
- PETVETDATA egyedi adatkérésre szolgáltatott adatai.

TÖRVÉNYEK/JOGSZABÁLYOK

- [1] 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800028.tv>
- [2] 1888. évi VII. törvénycikk az állategészségügy rendezéséről. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88800007.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D32>
- [3] A magyar királyi földművelésügyi miniszter 258.000/1944 F.M. számú rendelete.

- [4] A pénzügyminiszter és a földművelésügyi miniszter 1/1957. (IV.26.) P.M. – F. M. számú együttes rendelete.
- [5] 64/1987. (XII.7.) PM rendelet a háztáji és kisegítő gazdaságok jövedelemadójáról szóló 38/1976. (X. 31.) PM rendelet és a lakosság borforgalmi adójáról szóló 17/1977. (X. 20.) PM rendelet módosításáról, továbbá az ebadóról és az ebek kötelező összeírásáról szóló 36/1975. (XI. 5.) PM rendelet hatályon kívül helyezéséről.
<http://jogiportal.hu/index.php?id=n7c243p3jcy9q9pr&state=19901230&menu=view>
- [6] ÖNKORMÁNYZATI RENDELETTÁR (2023): <https://or.njt.hu/>
- [7] 3/1992. (II.10.) FM rendelet a helyi önkormányzatok és szerveik feladat- és hatáskörének megállapításával kapcsolatos földművelésügyi ágazati jogszabályok módosításáról.
https://jogkodex.hu/jsz/1992_3_fm_rendelet_4521081
- [8] 28/1981. (XII.30.) MÉM rendelet az Állat-egészségügyi Szabályzat kiadásáról.
<http://www.jogiportal.hu/index.php?id=u6rxqlmmy890s1scp&state=19970701&menu=view>
- [9] 164/2008. (XII.20.) FVM rendelet a veszettség elleni védekezés részletes szabályairól.
<http://www.jogiportal.hu/index.php?id=f17dwsnb32gbusftj&state=20140312&menu=view>
- [10] 1995. évi XCVI. törvény a Magyar Állatorvosi Kamaráról, valamint a magánállatorvosi tevékenység gyakorlásáról. <https://njt.hu/jogszabaly/1995-94-00-00>
- [11] 2012. évi CXXVII. törvény a Magyar Állatorvosi Kamaráról, valamint az állatorvosi szolgáltatói tevékenység végzéséről.
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200127.tv>
- [12] 41/2010. (II.26.) Korm. rendelet a kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000041.kor>
- [13] 147/2004. (X.1.) FVM rendelet a kedvtelésből tartott állatok nem kereskedelmi célú mozgásának állat-egészségügyi szabályairól.
<http://www.jogiportal.hu/index.php?id=vbhndybm64zung834&state=20081220&menu=view>